

De Liefde

Nieuwsbrief van de koren- en pelmolen
De Liefde te Uithuizen (Gr)
24^e uitgave - winter 2009/2010

De koren- en pelmolen *De Liefde* in het jaar 2009

Dat de molen *De Liefde* door haar eigenaar, de gemeente Eemsmond, goed wordt onderhouden, daarvan getuigen o.a. de resultaten van de uitwendige opknapbeurten van vorig jaar en dit jaar, ze zijn dan ook voor iedereen overduidelijk te zien.

Doordat de molen is voorzien van het voeghouten schuifkruiwerk, is het op de wind kruien van de molen een zware klus. Om dit iets te verlichten heeft de gemeente haar technische man Henk Balkema een afneembaar kruirad laten maken. Hiermee gaat het kruien inderdaad veel lichter, doch de duur van het verkruien van de kap is uiteraard navenant toegenomen.

In het jaar 2009 werkte ik 65 (57 - in 2008) dagen op de molen. Op die dagen heb ik de molen 186 (170) uren laten draaien en maakte het wienenkruis 100515 (88482) omwentelingen. Het aantal bezoekers op de molen bedroeg 384 (509), waaronder vele buitenlanders, o.a. uit Australië, Canada, Israël, Taiwan, etc., alsmede groep 8 van de christelijke basisschool 'De Regenboog'.

In 2009 stond de molen 6 weken in de rouw in verband met het overlijden van een naaste familielid.

In de laatste week van september 'teerde' molenbouwer Dunning uit Adorp het gepotdekselde achtkant en de kap van de molen. Op de website van de molen heb ik een serie foto's van deze klus toegevoegd, zie in het menu onder '3 Fotoreportages'. Vreemd genoeg bleek er geen opdracht te zijn gegeven om ook de inmiddels zeer kale schoren van de stelling te teren . . .

Ook in 2009 ging ik weer in binnen- en buitenland op molentocht en bezocht ik 38 windmolens, 25 watermolens, 4 rosmolens, 5 hondentredmolens en 4 göpels. Boeiend daarbij is te zien hoe men elders op soms zeer ingenieuze en inventieve wijze de oude ambachten middels deze molens verrichtte.

De watermolen *De Zeemeeuw* in de Lauwerpolder

Aan de zeedijk, ten noorden van Uithuizen, heeft tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw de romp van de watermolen *De Zeemeeuw* gestaan. Deze molen werd in 1892 gebouwd, na de inpoldering van het kwelderland ten westen van de Eemspolder. De polder die daardoor ontstond, De Lauwerpolder, besloeg bijna 300 ha.

De bouwers van de molen waren twee bekende molenmakers, t.w. Jacobus Noordewier van Kantens en Christiaan Bremer te Middelstum. De molen, een achtkante bovenkruier, werd uitgerust met de door molenmaker Bremer aan het eind van de 19e eeuw geïntroduceerde zelfzwiching en zelfkruiging. Het laatste gebeurde met twee windrozen achter op de kap, waarmee de molen automatisch op de wind werd gekruid.

In februari 1934 ging 1 roede van de molen verloren, waarna er werd besloten om tot elektrische bemaling over te gaan. De vergunning daartoe werd op 12 september 1935 door het provinciaal bestuur van Groningen verstrekt.

De molen werd dan ook in 1935 onttakeld, waardoor alleen nog de stenen onderbouw en het met riet gedekte achtkant overbleef.

De bemaling werd overgenomen door een motorgemaal met vijzel van het merk Spaans, Hoofddorp. Deze maalde vanuit de molen- of poldersloot in de voorwaterloop, een betonnen goot, van de molen.

Deze liep over de polderbermsloot en vervolgens onder de zeedijk door uit op het wad. Een schuif voorkwam dat het opgemaalde water via de waterloop onder de molen zou stromen. De achterwaterloop werd gedempt, doch de oude vijzel liet men in de grond zitten. Door wijzigingen in het beheer van de waterschappen kwam de molen later in handen van het waterschap Hunsingo.

Na de dijkverzwaring aan het eind van de 19e eeuw nam een nieuw gemaal te Noordpolderzijl de bemaling van De Lauwerpolder over.

In 1985 werd het restant van de molen, op last van het waterschap Hunsingo, verwijderd en werd het gedemonteerde achtkant opgeslagen. Pas na de verdwijning van de molen werd een sloopvergunning aangevraagd.

In 1989 werd het achtkant voor f 20.000,00 aangekocht door de Molenstichting Molenrij, om de eerste van vier te bouwen molens te worden in het er geplande molenpark. Door het ontbreken van voldoende financiële draagkracht is dit project uiteindelijk niet gerealiseerd.

In 2000 werden de onderdelen van de molen verkocht aan molenmaker Hiemstra te Tzummarum (Fr.). Hiemstra verkocht de onderdelen van de molen weer door aan K. L. de Leeuw te Anna Paulowna. Hier was op 30 april 1945, als gevolg van hevige Duitse beschietingen de *Molen van Jan Dekker* aan de Molenvaart verbrand.

Met het gebint van de molen *De Zeemeeuw* werd in 2002 aan de Kneeskade een nieuwe molen gebouwd. Deze molen is op een houten onderbouw met aangebouwde schuren geplaatst en heeft, op het bovenwiel na, geen binnenwerk en dus ook geen molenfunctie. De vlucht bedraagt 20 meter. De molen met de naam *Leonide* wordt als woning gebruikt.

Het bestek voor de bouw van *De Zeemeeuw* is bewaard gebleven en bevindt zich in het archief van het Waterschap Noorderzijlvest te Groningen. Een integrale weergave van dit op 7 pagina's handgeschreven bestek zal worden afgedrukt in het blad TIMS-Molinologie nr. 32, dat in het voorjaar van 2010 zal verschijnen.

47 molenartikelen uit oude Groninger “Zelfzwichters”

Het oude Groninger molenblad “De Zelfzwichter” verscheen in de periode voorjaar 1974 tot december 1996 en werd in 84 nummers op A-5 formaat uitgegeven. Van dit blad is echter geen enkel exemplaar meer voorradig. Voor diegenen die niet in het bezit van deze oude “Zelfzwichters” zijn, maar wel willen kennis nemen van de vele interessante artikelen die in het blad zijn afgedrukt, heb ik 47 artikelen geselecteerd. De artikelen heb ik als beveiligde pdf op de website van de molen *De Liefde* geplaatst, maar ze zijn uiteraard wel te lezen en eveneens af te drukken. Zie daarvoor in het menu de pagina ‘Trivia’. Een selectie uit de artikelen wordt hieronder vermeld.

- De windmolens van het dorp Middelstum in Hunsingo
- De windmolens der gemeente Ezinge
- Zaagmolens in de provincie Groningen
- De molens in de gemeente Eenrum
- Molenhistorie in Noorderhoogebrug
- Molen “Eva” te Usquert
- Windmolens te Winneweer
- De ros- of paardenmolen
- De koren- en pelmolen van Oudeschip
- De koren- en pelmolen “De Zwaluw” te Valom
- De molens van Holwierde
- Paltrok-molens in de provincie Groningen
- Molen “De Vier Winden” te Pieterburen
- De oorlog 1940-’45 in Groninger molenland
- Molens in Uithuizermeeden
- Molens aan de Molenhorn te Zandeweer
- Olie- en pelmolen te Zandeweer
- Grote Geert te Kantens
- Goliath in de Eemspolder
- Ontstaan van de molenkolonies

- De standerdmolen van de ‘fortresse’ Bourtange
- Verdwenen molens in Westerwolde
- Iets over de Scheemder molens
- De koren- en pelmolen van Midwolda
- De “Langelandster watermolen” te Garmerwolde
- Nanne Jans Mulder, een veelzijdig ondernemer uit de vorige eeuw
- Korenmolen te Grootegast
- De geschiedenis van de poldermolen De Dellen

4326 namen van Groninger molenaars en hun familie

Tijdens mijn onderzoek naar de geschiedenis van de (veelal) Groninger molens, stuit ik uiteraard ook op vele namen van molenaars, moleneigenaren, molenmakers en hun familieleden. Deze namen heb ik in de loop der jaren vergaard in meerdere archieven, op verschillende kerkhoven, op het internet via de websites Genlias.nl en AlleGroningers.nl en via mondelinge en schriftelijke contacten.

De namen heb ik steeds verwerkt in het genealogieprogramma Aldfaer. Inmiddels zitten daarin ruim 4300 records, waarvan sommige alleen een naam en andere uitgebreide gegevens zoals beroep en de hierbij behorende molen bevatten. Ook verschillende olie- zaag- en pelmuldersknechten en hun familieleden zijn in het bestand opgenomen.

Deze gehele reeks namen heb ik onlangs toegevoegd aan mijn homepage over de molen *De Liefde* en is in het menu te vinden onder het item ‘Genealogie - 2x’.

De collectie is uiteraard verre van volledig, al zijn de molenaars in met name de gemeenten Eemsmond en Pekela voor een groot deel aanwezig. Vanzelfsprekend blijf ik doorgaan met het verzamelen van nieuwe gegevens. Reacties en aanvullingen op de vermelde namen zijn welkom.

De göpel of manege

Aan het eind van de 19de eeuw werd een variant van de in boerderijen gebruikte rosmolen ontwikkeld, namelijk de göpel, ook wel genoemd manege, geubel, of geupel. Een göpel stond meestal naast de schuur opgesteld en was middels een drijfstang verbonden met een werktuig dat zich in de schuur bevond. Dat konden machines zijn voor het dorsen, vermalen van voederbieten, strohakselen, hekelen etc. Het paard liep dus buiten op het erf en de overbrenging ging door middel van een ijzeren as die in een goot onder de grond of laag boven de grond van buiten naar binnen liep. Een voorbeeld van een göpel is o.a. nog te zien achter de museumboerderij te Leens; zie de foto hieronder.

In openluchtmusea, vooral in België en Duitsland, zijn nog diverse göpels, al dan niet in bedrijf, te zien. De Duitse göpels zijn meestal overdekt door een zogenaamde Göpelschauer.

In enkele zuidelijke landen wordt de göpel nog gebruikt uit toeristisch oogpunt, door er bijvoorbeeld water mee op te pompen.

Op de website van de molen *De Liefde* vermeld ik allerlei bijzonderheden over de göpel, zoals een uitgebreide Duitstalige technische beschrijving en meerdere toepassingsmogelijkheden; het geheel is geïllustreerd met vele foto's. Zie daarvoor in het menu de pagina 'Trivia'.

De klapotetz of klopotec

Een buitenlands buitenbeentje op het gebied van windmolens vormt de klapotetz, een door wind gedreven klappermolen.

De molens, waarvan de grootste 16 meter hoog is en 12 wieken heeft, zijn met houten hamers uitgerust en staan opgesteld bij druivenplantages in Oostenrijk (Steiermark) en Slovenië. Tijdens het draaien slaan de hamers op een plank, hetgeen de vogels moet afschrikken. Alhoewel men inmiddels weet dat het effect minimaal is, laat men de molens uit folkloristisch en toeristisch oogpunt staan. Naar oud gebruik worden de molens op Jakobi, 25 juli, met feestelijk vertoon opgericht en op St. Maarten, 11 november, weer afgebroken en opgeslagen. Op de website van de molen *De Liefde* vermeld ik diverse bijzonderheden en vele foto's over de klapotetz. Zie in het menu de pagina 'Trivia'.

Colofon

Tekst, opmaak en samenstelling van deze 24^e nieuwsbrief van de molen *De Liefde*
B. D. Poppen, *vrijwillig molenaar*

Reacties naar:
Ripperdadrift 16, 9981 LH Uithuizen
of per e-mail: b.poppen@net.hcc.nl
<http://web.inter.nl.net/hcc/B.Poppen>